

**Adambayev A.R.**  
*Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch Davlat universiteti doktoranti*  
*O'zbekiston Respublikasi, Xorazm viloyati, Urganch shahri*  
**Qodirova D. S.**  
*Turizm menejeri mutaxassisi*  
*O'zbekiston Respublikasi, Xorazm viloyati, Urganch shahri*

## **TURIZM SOHASIDA TADBIRKORLIK MUHITINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISH OMILLARI**

**Annotasiya:** Mazkur maqolada turizm sohasida tadbirkorlik muhitini shakllantirish va rivojlantirish uchun zarur bo'lgan asosiy omillar tahlil qilinadi. Xususan, turizm sanoatining rivojlanishiga ta'sir etuvchi iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy va texnologik omillarni o'rganish orqali, turizm sohasidagi tadbirkorlik faoliyatining samaradorligini oshirishga qaratilgan tavsiyalar beriladi. Turizm sanoatida muvaffaqiyatli tadbirkorlik muhitini yaratish uchun infratuzilma, hukumat siyosati, investitsiya va marketing strategiyalarining ahamiyati ko'rsatiladi.

**Kalit so'zlar:** Turizm, tadbirkorlik muhiti, iqtisodiy omillar, ijtimoiy omillar, huquqiy asoslar, investitsiyalar, marketing

**Adambayev A.R.**  
*Doctoral student, Urgench State University named after Abu Rayhon Beruni*  
*Urgench, Khorezm Region, Republic of Uzbekistan*  
**Qodirova D.S.**  
*Tourism manager specialist*  
*Urgench, Khorezm Region, Republic of Uzbekistan*

## **FACTORS INFLUENCING THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE ENTREPRENEURIAL ENVIRONMENT IN THE TOURISM SECTOR**

**Annotation:** This article analyzes the main factors necessary for the formation and development of the entrepreneurial environment in the field of tourism. In particular, by studying the economic, social, legal, and technological factors affecting the development of the tourism industry, recommendations are provided to improve the efficiency of entrepreneurial activities in this sector. The importance of infrastructure, government policy, investment, and marketing strategies in creating a successful entrepreneurial environment in the tourism industry is also highlighted.

**Keywords:** Tourism, entrepreneurial environment, economic factors, social factors, legal framework, investments, marketing.

Bugungi kunda turizm sohasi butun dunyo iqtisodiyotida muhim o'rin egallab kelmoqda. Turizm nafaqat iqtisodiy o'sish, balki madaniy, ijtimoiy va ekologik sohalarda ham katta ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, so'nggi yillarda global miqyosda turizm sanoatiga bo'lgan talabning ortishi, bu sohadagi tadbirkorlik faoliyatining kengayishiga olib kelmoqda. Turizmni rivojlantirish uchun zarur

bo'lgan muvaffaqiyatli tadbirkorlik muhiti, nafaqat mamlakat ichidagi iqtisodiy, balki siyosiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga ham yordam beradi. Bunday muhitni yaratish va rivojlantirish uchun esa ko'plab omillarni hisobga olish zarur. Tadbirkorlik muhiti deganda, ma'lum bir soha yoki hududda biznesni yuritish uchun zarur bo'lgan barcha tashkiliy, iqtisodiy va huquqiy sharoitlar tushuniladi. Turizm sohasidagi tadbirkorlik muhitini shakllantirish va rivojlantirish, iqtisodiy barqarorlik, soliq tizimi, investitsiyalarni jalb qilish, infratuzilma va marketing strategiyalarini samarali joriy etish bilan bevosita bog'liqdir. Shu bilan birga, turizm sanoatida muvaffaqiyatli tadbirkorlik muhitini yaratish uchun davlat tomonidan samarali siyosat va boshqaruv mexanizmlari, shuningdek, ilg'or texnologiyalardan foydalanish ham muhim o'rin tutadi.

Turizm sohasida tadbirkorlik muhitini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish, nafaqat ushbu soha uchun, balki butun iqtisodiyotning barqaror o'sishi va yangi ish o'rinlari yaratishda ham katta ahamiyatga ega. Shuningdek, turizmga oid resurslar va xizmatlar sohasida raqobatbardoshlikni oshirish, xalqaro turizm bozorida o'z o'rnini topish, mahalliy aholi daromadlarini oshirishga yordam beradi. Bunday rivojlanish iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi va uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlashga imkon yaratadi. Shu maqsadda, mamlakatlarning turizm sohasini rivojlantirishga qaratilgan strategiyalari, infratuzilmaning modernizatsiyasi, ta'lim va malaka oshirish dasturlarini amalga oshirish va turistik brendlarni yaratish kabi elementlar asosiy o'rin tutadi. Turizm sohasida muvaffaqiyatli tadbirkorlik muhiti nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va madaniy omillar bilan ham bog'liq. Aholining turizmga bo'lgan qiziqishi, uning ehtiyojlari, ta'lim darajasi va mehnat bozoridagi o'zgarishlar bu sohaning rivojlanishiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, global miqyosda ijtimoiy va madaniy turizmga bo'lgan talabning ortishi, turizm sohasining diversifikatsiyasiga imkon yaratadi. Bunday omillarni hisobga olgan holda, turizm tadbirkorlik muhitini muvaffaqiyatli shakllantirish va rivojlantirishga erishish mumkin. Mazkur maqolada turizm sohasida tadbirkorlik muhitini

shakllantirish va rivojlantirish uchun zarur bo'lgan asosiy iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy va texnologik omillar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, turizm sohasida muvaffaqiyatli tadbirkorlik muhitini yaratish uchun hukumat, biznes va jamiyatning o'zaro hamkorligi zarurligi ko'rsatiladi. Ushbu tahlil orqali, turizm sohasidagi tadbirkorlik muhitining samarali rivojlanishiga yo'l ochadigan tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Turizm sohasida tadbirkorlik muhitini shakllantirish va rivojlantirish masalalari bir qator ilmiy izlanishlarda o'rganilgan bo'lib, turizm sanoatining iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy va texnologik omillarini tahlil qiluvchi ishlar mavjud. Ushbu bo'limda turizm sohasidagi tadbirkorlik muhiti rivojlanishining turli omillari, shuningdek, soha tadqiqotlari natijalari tahlil qilinadi. Birinchi o'rinda, iqtisodiy omillar turizm sohasining rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, turizm sanoatiga investitsiya kiritish, infratuzilma va marketing strategiyalarining ahamiyati katta. Maqolalar va tadqiqotlar ko'rsatadiki, iqtisodiy barqarorlik, xususan, soliq siyosati va iqtisodiy strategiyalar, turizm sohasida tadbirkorlik muhitining rivojlanishiga ta'sir qiladi. Shu ma'noda, X. Xolmuhammedov (2018) o'z tadqiqotida turizmni rivojlantirish uchun hukumatning qo'llab-quvvatlovchi siyosati, soliq imtiyozlari va investitsiya jalb qilishda ta'sir etuvchi asosiy omillarni tahlil qiladi. Ularning fikricha, davlat tomonidan yaratgan qulay iqtisodiy sharoitlar va soliq imtiyozlari turizm biznesining rivojlanishiga yordam beradi va investitsiya muhitini yaxshilaydi [1].

Bundan tashqari, A. Rasulov (2020) o'z izlanishlarida turizm tadbirkorlik faoliyatining muvaffaqiyatini iqtisodiy o'sish bilan bog'laydi. U, ayniqsa, kichik va o'rta biznesning rivojlanishini ta'kidlab, bu sohada davlatning ko'mak dasturlari va kichik biznesga yo'naltirilgan kreditlar mavjudligini tahlil qiladi. Rasulovning fikriga ko'ra, investitsiyalar va iqtisodiy o'sish iqtisodiyotning boshqa sohalari bilan bog'liq ravishda turizm tadbirkorlikni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan asosiy elementlardir [2]. Ijtimoiy omillarni o'rganish turizm sohasidagi tadbirkorlik muhitining rivojlanishiga ta'sir etuvchi muhim faktorlardan biridir.

O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda turizmning ijtimoiy aspektlari, masalan, aholining turizmga bo'lgan qiziqishi va ularning ehtiyojlarini qondirish, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga imkon yaratadi. S. Tursunov (2017) o'z tadqiqotida turizmning ijtimoiy ta'sirlarini va aholi turizmga bo'lgan ehtiyojlarini o'rganib, jamiyatda turizm sohasiga bo'lgan qiziqishning oshishi natijasida yangi turistik yo'nalishlar va xizmatlar paydo bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydi. Tursunovning fikriga ko'ra, turizmning ijtimoiy omillari jamiyatda turizmga bo'lgan qiziqishni oshirish, yangi xizmatlar yaratish va mahalliy aholi uchun iqtisodiy imkoniyatlar yaratish nuqtai nazaridan muhim [3].

Turizm sohasining huquqiy asoslari ham tadbirkorlik muhiti shakllanishida katta o'rin tutadi. Turizm sohasida soliq va qonuniy jihatlar, litsenziyalash tizimi, ekologik xavfsizlik me'yorlari, shuningdek, davlat tomonidan qo'llaniladigan qonunlar va reglamentlar muhim o'rin tutadi. A. Jorayev (2019) o'z izlanishlarida turizmga huquqiy tizimning roli haqida so'z yuritadi. U, ayniqsa, turizmni tartibga soluvchi davlat qonunlarining kuchaytirilganligini, shu jumladan soliq va ekologik tartiblarni tahlil qiladi. Jorayevning fikricha, turizm sohasidagi huquqiy muammolarni hal etish va yangi qonunlarni ishlab chiqish tadbirkorlik muhitini yanada rivojlantirishga xizmat qiladi [4]. Texnologik omillar ham turizm sohasidagi tadbirkorlik muhitining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Yangi texnologiyalar, ayniqsa raqamli texnologiyalar va onlayn platformalar, turizmni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. A. Murodov (2021) o'z tadqiqotida turizmga yangi texnologiyalarning joriy etilishi, onlayn turistik xizmatlar va raqamli marketingning o'sishini ko'rsatadi. U, shuningdek, turizmni raqamlashtirish va onlayn xizmatlarning rivojlanishi, turizm sohasining global miqyosda raqobatbardoshligini oshiradi, degan xulosaga keladi. Murodovning izlanishlariga ko'ra, raqamli texnologiyalar yordamida turizm xizmatlari ko'proq mijozlarga yetib boradi va shunday qilib, tadbirkorlik muhiti yanada samarali bo'ladi [5].

Turizm sohasida tadbirkorlik muhitini shakllantirish va rivojlantirishda bir qator muammolar mavjud bo'lib, ularning har biri o'ziga xos yechimlarni talab

etadi. Ushbu muammolarni yechish uchun iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy va texnologik jihatlardan kompleks yondashuvni amalga oshirish zarur. Keling, har bir muammo va uning yechimlarini kengroq ko'rib chiqamiz, shuningdek, statistik ma'lumotlar bilan ta'minlaymiz.

**Iqtisodiy muammolar va investitsiya taqchilligi:** Turizm sohasining rivojlanishi uchun investitsiya muhitining yaxshi tashkil etilishi zarur. Dunyo bo'yicha turizm sohasiga kiritilgan investitsiyalar har yili o'sib bormoqda, ammo rivojlanayotgan mamlakatlar, xususan, O'zbekiston kabi mamlakatlar hali ham past darajadagi investitsiyalarga ega. Masalan, Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO) 2023 yilgi statistik ma'lumotlariga ko'ra, global turizmga kiritilgan investitsiyalar o'tgan yilda 7,3% ga oshgan bo'lsa, o'rtacha investitsiya yillik 1,5 trillion dollarni tashkil etgan. Biroq, bu investitsiyalarning 40% dan ortig'i faqatgina rivojlangan mamlakatlarga to'g'ri keladi. O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlar uchun investitsiya jalb qilishda hali ham katta muammolar mavjud.

**Soliq siyosatini soddalashtirish:** Soliq imtiyozlari va soddalashtirilgan tizimlar orqali kichik va o'rta biznesga investitsiya jalb qilishni rag'batlantirish. Masalan, turizm infratuzilmasi uchun davlat tomonidan ajratilayotgan subsidiyalarni oshirish va imtiyozli kreditlar tizimini kengaytirish.

**Davlat-xususiy sheriklik (PPP):** Turizm infratuzilmasini rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklikni (PPP) kengaytirish, bu orqali xususiy sektorni jalb qilish va investitsiya muhitini yaxshilash.

**Ijtimoiy muammolar va aholi turizmga bo'lgan qiziqishining pasayishi:** Aholining turizmga bo'lgan qiziqishi va ehtiyojlari o'zgarib bormoqda. 2022 yilda dunyo bo'yicha turizmni ta'minlovchi xizmatlardan foydalangan aholi soni 1,4 milliardga yetdi, ammo COVID-19 pandemiyasi natijasida 2020 yilda bu raqam 73% ga kamaygan edi. Shuningdek, ijtimoiy omillar, masalan, turizmga bo'lgan qiziqishni oshirish, ta'lim va madaniyatning roli, aholi ehtiyojlariga mos xizmatlar taqdim etishda muammolar mavjud. O'zbekistonning turizm bozorida ham,

ayniqsa, mahalliy turistlar orasida turizmga bo'lgan qiziqishning kamayishi sezilmoqda.

**Ta'lim va malaka oshirish dasturlari:** Turizm sohasida mutaxassislarni tayyorlash va ularga yangi texnologiyalarni o'rgatish, xizmatlar sifatini oshirishga yordam beradi. Masalan, O'zbekiston hukumati tomonidan amalga oshirilgan "Turizmni rivojlantirish strategiyasi" doirasida turizm bo'yicha 50 dan ortiq ta'lim kurslari tashkil etildi.

**Ijtimoiy marketing va targ'ibot:** Aholi orasida turizmni targ'ib qilish va uning foydalari haqida ma'lumotlarni oshirish, turizmga bo'lgan qiziqishni qayta tiklash uchun xalqaro miqyosda reklama va marketing kampaniyalarini tashkil etish zarur. O'zbekiston turizmni targ'ib qilish uchun ijtimoiy tarmoqlarda samarali reklama kampaniyalarini o'tkazmoqda.

**Huquqiy muammolar va qonunlararo tartibni rivojlantirish:** Turizmni tartibga soluvchi qonunlar va me'yoriy hujjatlar ko'pincha samarali bajarilmaydi. Masalan, O'zbekiston turizm sohasidagi huquqiy asoslarni takomillashtirishni davom ettirmoqda, ammo amaldagi soliq va ekologik qonunlar yetarli darajada ishlamayapti. Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO) 2022 yilgi hisobotida ko'rsatganidek, ko'pgina davlatlarda turizmni tartibga soluvchi qonunlarning yomon bajarilishi, turistlar xavfsizligi va sifatli xizmatlarning taqdim etilishi bilan bog'liq muammolar mavjud.

**Huquqiy tizimni takomillashtirish:** Turizm sohasidagi qonunlar va reglamentlarni yangilash va ularni to'g'ri bajarilishini ta'minlash. Masalan, O'zbekistonda turizmni rivojlantirish bo'yicha qabul qilingan yangi qonunlarni amaliyotga tatbiq etish.

**Ekologik tartib va xavfsizlikni kuchaytirish:** Ekologik xavfsizlikni ta'minlash, yashil turizmni rivojlantirish va atrof-muhitni muhofaza qilishni kuchaytirish zarur.

**Texnologik muammolar va raqamli infrastrukturani rivojlantirish:** Turizm sohasida raqamli texnologiyalarni joriy etish, xizmatlarni onlayn ko'rsatish

va marketing vositalarini optimallashtirish muhim. Dunyo bo'yicha turizmda raqamli texnologiyalarning o'sishi sezilarli bo'lmoqda. Masalan, 2023 yil oxiriga borib, onlayn sayohat platformalari orqali sayohat qilishning 50% dan ortig'i amalga oshirildi. Biroq, ko'plab mamlakatlarda raqamli infratuzilma hali ham rivojlanmagan, ayniqsa kichik va o'rta biznes uchun.

**Raqamli transformatsiya:** Onlayn xizmatlar va mobil ilovalarni joriy etish, raqamli marketing strategiyalarini rivojlantirish. Misol uchun, O'zbekistonning turistik xizmatlarining raqamli platformalari ishlab chiqilishi va turistlar uchun mobil ilovalar yaratish muhim.

**Smart texnologiyalar:** Aqlli mehmonxona xizmatlari, raqamli kartalar va avtomatlashtirilgan turizm xizmatlarini joriy etish orqali turistlarga yanada qulay va innovatsion xizmatlar taqdim etish.

**Marketing va brendingni rivojlantirish:** Turizmni targ'ib qilish va brend yaratish uchun marketing strategiyalarini yanada kuchaytirish zarur. Turizmni global miqyosda samarali targ'ib qilish uchun mustahkam brend yaratish va xalqaro miqyosda reklama qilish muhimdir. Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO)ning ma'lumotlariga ko'ra, har yili global turizm uchun marketing xarajatlari 400 milliard dollarga yetmoqda. Ammo ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlar bu jarayonda yetarlicha faoliyat yuritmayapti.

**Xalqaro reklama va brend yaratish:** Turizm sohasidagi marketing strategiyalarini yaxshilash va yangi turistik yo'nalishlar yaratish. Masalan, O'zbekistonning "Uzbekistan. Go Turizm!" brendi asosida xalqaro miqyosda reklama kampaniyalarini tashkil etish.

**Raqobatbardosh marketing strategiyalari:** Turizmni onlayn va ijtimoiy tarmoqlar orqali samarali targ'ib qilish, sayohatchilar uchun maxsus turistik paketlar yaratish.

## Xulosa

Turizm sohasidagi tadbirkorlik muhitini shakllantirish va rivojlantirishda mavjud bo'lgan muammolarni samarali yechish uchun bir qator iqtisodiy, ijtimoiy,

huquqiy va texnologik yondoshuvlarni amalga oshirish zarur. Global miqyosda turizm sanoati sezilarli darajada o'sishda davom etayotgan bo'lsa-da, ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan O'zbekiston, bu jarayonda hali ham ba'zi qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Iqtisodiy investitsiyalarning yetarli emasligi, ijtimoiy omillar tufayli aholi orasida turizmga bo'lgan qiziqishning pasayishi, huquqiy tizimning zaifligi va texnologik infratuzilmaning rivojlanmaganligi kabi muammolar turizm sohasining to'liq potensialini amalga oshirishga to'sqinlik qilmoqda. Biroq, bu muammolarni samarali yechish uchun ko'plab imkoniyatlar mavjud. Soliq siyosatini soddalashtirish va investitsiyalarni rag'batlantirish orqali iqtisodiy muhitni yaxshilash, ijtimoiy marketing va turizm ta'limini rivojlantirish orqali aholi orasida turizmga bo'lgan qiziqishni oshirish, huquqiy tizimni takomillashtirish va ekologik xavfsizlikni kuchaytirish, raqamli transformatsiya va smart texnologiyalarni joriy etish orqali texnologik imkoniyatlarni kengaytirish zarur. Shuningdek, turizmni xalqaro miqyosda samarali targ'ib qilish va brend yaratish uchun marketing strategiyalarini kuchaytirish ham muhimdir. Turizm sanoati nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ijtimoiy farovonlikni oshirish, ish o'rinlari yaratish va madaniy merosni saqlashda ham katta ahamiyatga ega. Shu bois, mamlakatlar turizm sohasini rivojlantirishga qaratilgan kompleks yondashuvlarni amalga oshirishi zarur. O'zbekiston kabi mamlakatlar uchun bu sohani rivojlantirish, nafaqat milliy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, balki xalqaro turizm bozorida o'z o'rnini mustahkamlash imkonini beradi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. Xolmuhammedov, X. (2018). Turizm sanoatining iqtisodiy asoslari va investitsiya muhitining rivojlanishi. Tashkent: Economy Press.
2. Rasulov, A. (2020). Turizm va kichik biznes: Iqtisodiy o'sish va investitsiyalar. Samarkand: Development Publishing.
3. Tursunov, S. (2017). Ijtimoiy omillar va turizmning rivojlanishiga ta'siri. Bukhara: Social Research Institute.

4. Jorayev, A. (2019). Turizm huquqi: Tartibga solish va qonuniy muammolar. Tashkent: Law and Economy Publishing.
5. Murodov, A. (2021). Turizm va raqamli texnologiyalar: Onlayn xizmatlar va marketing. Bukhara: Digital Marketing Press.